

Honoré de Balzac: Otec Goriot

Rastignac, túžiac dokonale poznať svoju šachovnicu, prv než sa pokúsi pristáť v Nucingenov dome, chcel si byť na čistom s predošlým životom otca Goriota; pozbieral teda isté informácie, ktoré môžeme zhrnúť takto:

Jean Joachim Goriot bol pred revolúciou obyčajný cestovínársky robotník, zručný, sporivý a dosť podnikavý, aby si mohol kúpiť závod svojho majstra, ktorý sa náhodou stal obeťou prvého povstania roku 1789. Osadil sa v Jussiennskej ulici pri obilnom trhu, a vcelku dobre odhadujúc situáciu, prijal predsedníctvo vo svojej sekcii, aby dal svoj obchod pod ochranu najvplyvnejších osobností tých nebezpečných čias. Táto múdra predvídavosť bola základom jeho imania, ktoré malo počiatočnú núdzu, predstieranú či skutočnú, pre ktorú obilie v Paríži dosiahlo nesmierne vysokú cenu. Ľud sa ruval pred dvermi pekárov, kým niektoré osoby si bez ruvačky chodili po makaróny k príslušným kupcom. Za ten rok občan Goriot nahromadil kapitál, ktorý mu neskôr umožnil viesť obchod so všetkou prevahou, čo dáva množstvo peňazí tomu, kto ich má. Stalo sa mu to, čo sa stáva ľuďom s obmedzenými schopnosťami: jeho priemernosť ho zachránila. Napokon, ľudia sa dozvedeli o jeho majetku iba v čase, keď už nebolo nebezpečné byť bohatým, a tak v nikom nevzbudil závisť. Obchod s obilím akoby bol zaujal celý jeho um. Ak išlo o obilie, o múku, o pozadok, ak bolo treba rozpoznať ich akosť a pôvod, postarať sa o ich zachovanie, predvídať ich ceny, predpovedať hojnú alebo slabú úrodu, lacno zadovážiť obilie, získať ho zo Sicílie, z Ukrajiny, nebolo Goriotovi páru. Ak ho niekto videl, ako vedie obchod, vysvetľuje zákony o vývoze a dovoze obilia, študuje ich zmysel, postihuje ich chyby, bol by usúdil, že je schopný stať sa štátnym ministrom. Bol tpezlivý, činný, energický, vytrvalý, rýchly v podnikaní, mal orlí zrak, všetkému predišiel, všetko predvídal, všetko vedel, všetko tajil; bol diplomat v rozhodovaní, vojak pri postupe. Ak však vybočil zo svojho úzkeho odboru, zo svojho jednoduchého, tmavého sklepa, na prahu ktorého postával vo voľných chvíľach s chrbtom opretým o veráje, stával sa opätovne sprostým, hrubým robotníkom, človekom neschopným pochopiť rozumové dôvodenie, necitným voči akýmkoľvek duševným radostiam, človekom, čo v divadle zaspával, jedným z parížskych Dolibanov, ktorých sila sa zakladala iba na hlúposti. Takmer všetky jeho povahy sa na seba ponášajú. Takmer u všetkých by ste našli v srdci nejaký vznešený cit. Výhradne dva city vyplňali srdce cestovínára, strávili všetku jeho miazgu, tak ako obchod s obilím zamestnával všetku chápacosť jeho mozgu. Jeho žena, jediná dcéra bohatého nájomcu z Brie, bola pre neho predmetom zbožného obdivu, bezhraničnej lásky. Goriot v nej obdivoval jemnú a silnú povahu, citlivú a dobrú, ktorá bola pravým opakom jeho vlastnej povahy. Ak v srdci muža jestvuje nejaký vrodenný cit, či to nie je hrdosť, že v každej chvíli poskytuje ochranu nejakej slabej bytosti? Pridajte k tomu ešte lásku, tú vrúcnu povďačnosť úprimných duší voči zdroju ich radosti, a pochopíte množstvo čudáctiev. Po siedmich rokoch neskaleného šťastia stratil Goriot na nešťastie ženu; začínala ho ovládať i mimo citovej oblasti. Možno by bola bývala vypestovala tú ťarbavú náтуру, možno by bola bývala do nej zasiala pochopenie pre svet a život. V tomto položení otcovský cit rozvinul sa u Goriota až do nerozumnosti. Lásku, sklamanú smrťou, preniesol na svoje dcéry, ktoré sprvoti celkom uspokojovali jeho city. Čo aké skvelé boli ponuky veľkoobchodníkov alebo nájomcov, usilujúcich sa dať mu svoje dcéry, chcel zostať vdovcom. Jeho test, jediný

človek, ku ktorému pociťoval náklonnosť, tvrdil, že vie naisto, že Goriot prisahal, že nebude neverný svojej žene, čo aj mŕtvej. Trhovci, neschopní chápať to vznešené bláznovstvo, robili si z neho žarty a dali Goriotovi akúsi posmešnú prezývku. Prvého spomedzi nich, čo sa opovážil vysloviť ju pri oldomáši, cestovínár udrhel tak mocne päťou do pleca, že vletel rovno hlavou na medzník v Oblinovej ulici. Goriotova nerozvážna oddanosť, plachá a nežná láska k dcéram boli natoľko známe, že ktorýsi deň jeden z jeho konkurentov, čo ho chcel dostať z trhu, aby sám mohol určovať cenovú hladinu, mu povedal, že Delphinu práve zrazil akýsi koč. Cestovínár, bledý ako smrť, ihneď odišiel z tržnice. Niekoľko dní bol chorý z preľaknutia, premáhajúc protichodné city, ktoré v ňom vyvolal ten planý poplach. Nezasiahol toho človeka smrteľným úderom do pleca, ale vyšťval ho z tržnice, prinútiac ho v kritickej situácii ohlásiť úpadok.

Prirodzene, obe dcéry vychovával nerozumne. Goriot mal vyše šesťdesiat tisíc libier ročného dôchodku, pre seba však neminul ani tisíc dvesto frankov, a bol šťastný, že mohol uspokojovať vrtochy dcér: najznamenitejších učiteľov poveril, aby ich naučili všetkému, čo prezrádza dobrú výchovu; mali pri sebe spoločnicu; na šťastie, bola to žena duchaplná a mala vkus; jazdili na koni, mali svoj koč, žili si ako dajaké milenky starého veľmoža; stačilo vysloviť hoci najdrahšie želania, a otec sa už ponáhlal ich vyplniť; za dary žiadal si len trochu poláskania. Goriot vyvýšil dcéry medzi anjelov, no rozhodne nad seba - úbožiaka. Miloval aj bolesť, čo mu neraz zapríčinili. Keď už dcéry boli súce na vydaj, mohli si vybrať mužov podľa chuti: každá mala dostať do vena polovicu otcovho majetku. Anastasie, ktorej pre jej krásu dvoril gróf de Restaud, mala aristokratické sklony, a tak opustila otcovský dom, aby sa vyšvihla do vysokých spoločenských kruhov. Delphine mala rada peniaze; vydala sa za Nucingena, bankára nemeckého pôvodu, ktorý sa stal barónom Svätej ríše rímskej. Goriot ostal cestovínárom. Dcéry a zaťovia sa čoskoro pohoršovali, keď ho videli, ako pokračuje v obchodovaní, hoci v tom bol celý jeho život. Päť rokov znášal ich naliehanie, no napokon súhlasil, že sa utiahne do ústrania a bude žiť z peňazí utržených za predaj obchodu a zo zisku z posledných rokov; tento kapitál pani Vauquerová, u ktorej sa bol práve ubytoval, odhadla na osem až desať tisíc libier ročného dôchodku. Uchýlil sa do tohto penziónu zo zúfalstva, ktoré sa ho zmocnilo, keď videl, že manželia oboch dcér nedovolili, aby ho vzali k sebe, ale nesmeli ani prijímať verejne jeho návštevy.

To bolo vcelku všetko, čo o otcovi Goriotovi vedel istý pán Muret, ktorý od neho odkúpil podnik. Dohady, čo Rastignac počul od vojvodkyne de Lengeais, sa takto potvrdili. Tu sa končí expozícia tejto záhadnej, ale hroznej neopakovateľnej parížskej tragédie.

- Že by ani jedna z jeho dcér neprišla? - zvolal Rastignac.
- Zaraz im napíšem.

- Ani jedna, - povedal starec a vystrel sa na posteli. - Majú svoje starosti, spia, neprídu. Vedel som to. Človek musí umierať, aby poznal, čo sú to deti... Ach, priateľ môj, nežeňte sa, nemajte deti! Vy im dáte život, ony vám dajú smrť. Vy ich uvediete do sveta, ony vás z neho vyženú. Nie, neprídu! Viem to už desať rokov. Vše som si to hovorieval, ale netrúfal som si to veriť.

Z každého oka mu vyhrkla slza na červený okraj viečka, no nespadla z neho.

- Ach, keby som bol bohatý, keby som si bol nechal majetok, keby som im ho nebol dal, to by tu boli, oblizovali by mi líca

svojimi bozkami.

Býval by som v paláci, mal by som krásne, izby, sluhov, teplo; a ony by sa rozplývali v slzách aj so svojimi mužmi a deťmi. To všetko by som mal. Ale takto nič! Za peniaze je všetko, ešte aj dcéry. Ó, kdeže sú moje peniaze?

Dcéry moje, dcéry moje! Anastasie! Delphine! Chcem ich vidieť. Pošlite po ne žandárov, prived'te ich násilím! Spravodlivosť je na mojej strane, všetko je na mojej strane, príroda, občiansky zákonník. Protestujem! Vlast' zahynie, ak sa takto šliape po otcoch. To je jasné. Spoločnosť, svet sa krúti okolo otcovstva, všetko sa zrúti, ak deti nebudú milovať svojich otcov. Ó, len ich vidieť, počuť ich, nech by mi už povedali hocičo, len aby som počul ich hlas, to by utišilo moje bolesti. Najmä Delphine. No keď prídu, povedzte im, aby sa na mňa nedívali tak chladne, ako to robievajú. Ach, priateľ môj dobrý, pán Eugène, vy neviete, čo to je zrazu zistiť, že sa zlato pohľadu zrazu zmenilo na sivé olovo. Odo dňa, keď ich oči prestali na mňa žiariť, nastala pre mňa večná zima; prežieral som len žiaľ, a prežrel som ho! Žil som už len preto, aby ma ponižovali, urážali. Natol'ko ich ľúbim, že som prehltol všetky urážky, za ktoré mi predávali odrobinku zahanbujúceho potešenia. Otec sa musel skrývať, aby videl svoje dcéry! Venoval som im celý život a ony mi dnes nevenujú ani hodinu! Som smädný, som hladný, srdce mi horí, neprídu mi ul'ahčiť v smrteľnom zápase, a ja umriem, cítim to. No či naozaj nevedia, čo je to ísť cez mŕtvolu vlastného otca? Jesto Boh na nebesiach, on sa pomstí za nás otcov i proti našej vôli. Och, ony prídu! Príd'te, drahé moje, príd'te ma pobožkať, dať mi posledný bozk, posilu na poslednú cestu otcovi, ktorý sa bude modliť k Bohu a povie mu, že ste boli dobré dcéry, ktorý bude za vás orodovať! Napokon, vy ste nevinné. Sú nevinné, milý priateľ! Len to pekne všetkým povedzte, aby ich kvôli mne neodsudzovali. To všetko je moja chyba, ja som ich naučil, aby po mne šliapali.